

Kristian Lewis
Barbara Štebih
Nada Vajs

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

klewis@ihjj.hr

bstebih@ihjj.hr

nvajs@ihjj.hr

GRAMATIČKO NAZIVLJE U HRVATSKOME KAJKAVSKOME KNJIŽEVNOM JEZIKU

U radu se razmatra gramatičko nazivlje u hrvatskome kajkavskom književnom jeziku. Analizom su obuhvaćeni kajkavski rječnici, gramatike i pravopisi. Komparativnom analizom kajkavsko se gramatičko nazivlje smješta u širi kontekst hrvatskoga gramatičkoga nazivlja.

1. Uvod

Temom ovoga rada je gramatičko nazivlje u hrvatskome kajkavskome književnom jeziku. Njegovu opisu pristupa se s dijakronijskoga gledišta, tj. u obzir se uzima njegov povijesni razvitak i mijene kroz vrijeme. Kada govorimo o pojmu hrvatski kajkavski književni jezik, podrazumijevamo da »pojam 'književni jezik' sadrži u sebi najšire značenje toga termina, tj. on obuhvaća pored jezika beletristike i jezik znanosti, publicistički jezik i sve druge realizacije pisanoga jezika na raznim razinama javne upotrebe«¹.

U dosadašnjim su se istraživanjima gramatičkoga nazivlja istraživači uglavnom ograničavali na korpus štokavskih jezikoslovnih izvora². Na-

¹ Šojat 1969:65.

² Maretić 1932, Simeon 1969, Raguž 1980/81, Ptičar 1987, 1992, Pranjković 2000.

žalost, izvori na hrvatskome kajkavskome književnom jeziku bili su vrlo oskudno zastupljeni, pa doprinos kajkavske terminološke tradicije ukupnosti hrvatske lingvistike valja prevrednovati. U proučavanju hrvatske i srpske gramatičke terminologije nezaobilazno je ime Tome Maretića. On je jedini u svoju studiju *Pregled srpskohrvatske gramatičke terminologije XVII, XVIII i XIX vijeka* od kajkavskih izvora uključio samo Jambrešićev *Lexicon latinum* i Belostenčev *Gazophylacium* te gramatiku Josipa Đurkovečkog. Kasniji istraživači, kao i Rikard Simeon za svoj monumentalni *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, preuzimaju uglavnom Maretićeve izvore.

2. Korpus

Analizom su obuhvaćeni Belostenčev *Gazophylacium* i Jambrešićev *Lexicon*³ te sedam gramatika nastalih u razdoblju od 1772. do 1837. godine⁴: *Nemška gramatika* (1772.) Antuna Rajspa, *Gründe der kroatischen Sprache zum Nutzen der deutschen Jugend* (1779.) Ivana Vitkovića, *Anleitung zur deutschen Sprache* (1780.)⁵ bez imena autora, *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche* (1783.) Ignaca Szentmártonyja, *Kroatische Sprachlehre* (1795.) Franza Korniga, *Kroatisch-slawische Sprachlehre* (1826.) Josipa Đurkovečkog te *Grammatik der kroatischen Mundart* (1837.) Ignaca Kristijanovića. Prema jeziku kojim su pisane, gramatike se mogu podijeliti na gramatike hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika na njemačkome i gramatike njemačkoga jezika na hrvatskome kajkavskome književnom jeziku. Valja naglasiti da su upravo gramatike njemačkoga jezika bile zanemarivane, iako su pisane hrvatskim kajkavskim književnim jezikom⁶. Stoga obje spomenute skupine gramatika u daljnjem tekstu nazivamo kajkavskim gramatikama. U pregled gramatičkih naziva uvrštene su četiri od sedam konzultiranih gramatika⁷.

Osim toga, zastupljena su i tri pravopisna priručnika: *Kratki navuk za pravopisanje horvatsko za potrebnost narodnih škol* (1779.), *Napučenje za hor-*

³ Drugi kajkavski rječnici (Habdelićev *Dictionar* i rukopisni Patačićev *Dictionaryum latino-illyricum et germanicum*) u svojem korpusu ne navode potvrda za gramatičko nazivlje.

⁴ Opširnije o pojedinim gramatikama u Lewis i Štebih 2004.

⁵ Drugo izdanje gramatike *Anleitung zur deutschen Sprache* iz 1816. godine, zbog minimalnih razlika, također je uzeto u obzir u analizi.

⁶ Usp. Ptičar 1992:152.

⁷ Vitković opisuje hrvatski kajkavski književni jezik na njemačkome, a nazivi su latinski i njemački; Szentmártony, opisujući hrvatski kajkavski književni jezik, ne navodi uz njemačke nazive kajkavske ekvivalente; isto postupa i Kornig.

vatski prav četeti i pisati (1808.)⁸ i *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja* Ljudevita Gaja (1830.).

3. Metodologija

Iz navedenoga korpusa ekscerpirano je isključivo gramatičko nazivlje na hrvatskome kajkavskome književnom jeziku. Iznimke su mjestimice učinjene u pogledu latinizama kako se ne bi stekao dojam da u autora nema naziva za traženu kategoriju. Pri ispisivanju naziva za vrste riječi kajkavske smo potvrde u rječnicima tražili pod sljedećim latinskim natuknicama: *nomen*, *substantivum*, *pronomen*, *adjectivum*, *numerus*, *verbum*, *participium*, *adverbium*, *praepositio*, *interjectio* i *conjunctio*. U hrvatsko-latinskome dijelu Belostenčeva rječnika provjerena je potvrđenost kajkavskih naziva ekscerpiranih iz gramatika, no kao što će se vidjeti, mnogi se nazivi u njemu ne nalaze.

U predgovoru Belostenec donosi tumač latinskih kratica za vrste riječi, ne prevodeći ih na hrvatski, no u rječničkom dijelu neke se leme uopće ne navode (npr. natuknice *adverbium* nema⁹) ili pak ne donosi odgovarajući kajkavski adekvat. Primjerice, s. v. *numerus* nalazimo samo hrvatski *broj*, iz čega ne možemo zaključiti je li riječ o 'brojci', 'vrsti riječi' ili 'gramatičkoj kategoriji broja'; uz natuknicu *participium* na hrvatskoj je strani *dela jemanje*, što znači 'sudjelovanje', 'sudioništvo' – a to nije gramatičko značenje; s. v. *praepositio* Belostenec tumači samo latinskim *est pars orationis*. Belostenec *verbum* prevodi s *reč*, tj. 'riječ', što i jest osnovno značenje u latinskome, a ne 'glagol'¹⁰.

Potvrđeno kajkavsko gramatičko nazivlje usporedili smo s rezultatima dosadašnjih istraživanja povijesnoga pretežno štokavskoga gramatičkog nazivlja (Maretić, Simeon, Raguž, Ptičar), pa se uza svaki kajkavski naziv donose potvrde leksičkih varijanata toga naziva. Pod pojmom leksička varijanta podrazumijevamo fonološke, morfološke i sintagmatske inačice kod kojih su označenici identični (npr. *vremenoreč* : *vremenič* (Starčević), *zaiime* : *zaimenak* (Stulli), *broj* : *brojorič* (Starčević) : *brojno ime* (Babukić, Mažuranić)).

⁸ *Napučenje za horvatski prav četeti i pisati* iz 1808. pretisnuto je još dvaput – 1830. i 1832. godine. U izdanju iz 1830. nema razlika u odnosu na prvo izdanje, a izdanje iz 1832. nije nam bilo dostupno.

⁹ Ne bilježi je ni Jambrešić.

¹⁰ Jednako nalazimo i u Jambrešića.

4. Analiza

Budući da se u razmatranom razdoblju (18. i prva polovica 19. stoljeća) ne može očekivati razvedeno jezikoslovno nazivlje, u razmatranje smo uzeli i one nazive koji se odnose na opće lingvističke pojmove (npr. gramatika, morfologija, sintaksa) te na neke pojmove koji s današnjega gledišta pripadaju fonetici ili fonologiji (npr. glas, slovo, slog, samoglasnik, suglasnik, diftong). S obzirom na to da su u korpusu zastupljeni pretežno gramatički priručnici, lako je pretpostaviti njihov pojmovni repertoar – vrste riječi (promjenljive i nepromjenljive) i gramatičke kategorije uz one promjenljive.

Kako bi se snalaženje u tekstu pojednostavnilo, ovdje tumačimo kratice kojima smo se koristili, označujući u kojemu je izvoru pronađen gramatički naziv.

B – Belostenec

J – Jambrešić

Nem gram – *Nemška gramatika*

Nem jez – *Anleitung zur deutschen Sprache*

Đurk – Đurkovečki

Krist – Kristijanović

Navuk – *Kratki navuk*

Napuč – *Napučenje*

Gaj – Gaj¹¹.

4.1. Temeljni pojmovi

U temeljne pojmove pripada naziv **gramatika**. Ona je opisana kao *navuk dobroga govorenja* (B), *gramatika* (Nem gram), *jezičnica*, *jezikotemelnica* (Đurk) i *slovnica* (Gaj)¹². Za **morfologiju** pronađen je kajkavski oblik *rečimenjanje* (Nem jez), a za **sintaksu** – *navuk dobroga slaganja rečih vu govorenju* (B), *složnorečje* (Nem gram), *rečislaganje* (Nem jez), *rečoslaganje* (Đurk)¹³.

¹¹ Puni bibliografski podaci dani su u popisu izvora na kraju rada.

¹² Naziv *slovnica* potvrđen je još kod Babukića, Mažuranića i Šuleka, a za oblik *gramatika* potvrde su mnogobrojne, počevši, primjerice, od Kašića i Mikalje. *Jezikovnica* je potvrđena u Šuleka.

¹³ Valja napomenuti kako pojam *sintaksa* ovdje nema značenje koje se uza nj vezuje danas. Onodobni gramatičari u sintaktičke su fenomene ubrajali pretežno sročnost (kongruenciju) te upravljanje (rekciju), pa se nazivi vezani uz takvo shvaćanje sintakse ne mogu razmatrati jer ih nema (npr. nema naziva za subjekt, predikat i sl.). Usp. u Vitezovića izraz *dobrozričnost* kao ekvivalent za *Syntaxis*.

4.2. Fonetika/fonologija

Naziv **glas** u obliku *glas* potvrđuju B, J i Gaj, a kao *slova* nalazi se u Nem jez i Đurk¹⁴. Za **slovo** nađe se *slovo* (B, J), *litera* (Nem gram), *slova* (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Gaj)¹⁵. **Slog** je potvrđen nazivima *slovka* (B, J, Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk) i *syllaba* (Nem gram)¹⁶. **Samoglasnik** – *slovo glasno, samoglasna slova* (B), *slova glasovita* (Navuk), *samoglasnik* (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Gaj)¹⁷. Za **suglasnik** su potvrđeni nazivi *slovo neglasno, nemo slovo* (B), *gluhoslovo* (B), *slova neglasovita* (B, Navuk), *skupglasnik* (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Gaj)¹⁸. **Diftong** ili **dvoglas** u kajkavskim se izvorima naziva *dveh liter iliti slov skupslouženje* (B), *dvojjglasnik* (Navuk, Napuč), *podrugaćeni samoglasnik* (Nem jez) i *skupslov* (Gaj)¹⁹.

4.3. Vrste riječi

U cjelini o vrstama riječi obrađene su sve vrste riječi koje se mogu pronaći u suvremenome gramatičkom opisu, a navedene su najprije promjenljive (imenica, zamjenica, pridjev, broj, glagol), zatim nepromjenljive (prilog, prijedlog, uzvik, veznik). Obradi glagola dodan je i particip. Njegovo izdvajanje uvjetovano je jezičnopovijesnim razlozima. Naime, kako su se kajkavski gramatičari, pišući priručnike, oslanjali na kategorije koje su pronalazili u latinskim gramatikama te slovnica nječkoga jezika

¹⁴ *Glas* je potvrđen u Starčevića i Babukića, *glasac* i *glasak* u Šuleka, *glasica* u Babukića.

¹⁵ *Slova* kod Voltića, a *slovo* kod Mikalje, Vitezovića, Della Belle, Relkovića, Lanosovića, Stullija, Voltića, Mažuranića i Šuleka.

¹⁶ *Slovka* u Vitezovića, Della Belle, Voltića, Stullija, Starčevića, Jagića, Babukića, Mažuranića i Šuleka, a *silaba* u Mikalje, Ljubušaka i Relkovića. Vitezović ima i daljnju razradu: *Syllaba media: sridslovka, sridoslovka; Syllaba prima: pridslovka, pridnjoslovka; Syllaba ultima: zadnjoslovka, skradnjoslovka*, te glagolsku izvedenicu: *Syllogizare: razložito besiditi, razlagati razlikovati*.

¹⁷ Naziv *samoglasnik* zabilježen je kod Babukića i Mažuranića, *samoglas* u Jagića, *samoglasac* i *samoglasak* u Šuleka, a *samoglasno slovo* nađe se u Starčevića i Šuleka. Naziv *slovo glasovito* imaju već Vrančić, Kašić, Mikalja, Ljubušak, Della Bella, Relković, Lanosović, Voltić i Stulli.

¹⁸ Naziv *neglasovito slovo* zabilježen je u Kašića, Mikalje, Ljubušaka, Della Belle, Relkovića, Lanosovića i Stullija, *gluhno slovo* u Della Belle i Voltića, a *gluhoslovo* u Della Belle i Stullija. Starčević ima *skupglasno slovo*, u Jagića i Šuleka je *suglas*, a Šulek sam navodi još *suglasac* i *suglasak*. Varijanta *suglasnik* potvrđena je u Babukića i Mažuranića.

¹⁹ Potvrdu *dvoglas* bilježe Jagić i Šulek, a leksičku varijantu *dvojjglasna* Vitezović, *dvoglasac* i *dvoglasak* Šulek. *Dvojjglasnik* je potvrđen u Babukića i Mažuranića, *dvojjglasje* u Stullija, *dvojjglasnik* u Mažuranića.

svojega vremena, uvidjeli su da i u hrvatskome kajkavskome književnom jeziku postoji nešto s dvojakom glagolskom i imenskom sastavnicom – upravo particip – pa su ga izdvojili kao posebnu vrstu riječi²⁰. U ovome slučaju mi smo preuzeli njihovo motrište.

4.3.1. Imenice

Latinska i njemačka gramatička tradicija očituje se i u upotrebi nadređenoga pojma *imelimena* (nomen/nomina)²¹, unutar kojega se onda razlikuju podređeni pojmovi – imenice, zamjenice, pridjevi, tj. imenske riječi uopće. Za **imenicu** našli smo potvrdu *ime stojeće; samostojna, samobitna reč* (B), *ime* (J), *imenujuća reč* (Đurk), *samostavna reč* (Napuč), *samostavno ime* (Nem gram, Nem jez, Đurk, Krist, Navuk)²². Što se tiče imeničkih kategorija i drugih karakterističnih naziva vezanih uz imenice, navodimo ih prema potvrđenosti. Kategorija **roda** u kajkavskim je izvorima potvrđena samo nazivom *spol* (B, Nem gram, Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk)²³, i to *muški spol* (B, Nem gram, Navuk, Nem jez), *ženski spol* (Nem gram, Navuk, Nem jez) te *neznani spol* (Nem gram, Nem jez, Đurk)²⁴. Sličan se naziv nađe i za **član** – *spolnik* (Nem gram, Nem jez, Đurk)²⁵. Premda ga u hrvatskome kajkavskome književnom jeziku nema, kajkavski gramatičari, kako smo već napomenuli, preuzimaju kategorije iz drugih jezika, pa se stoga – umjesto nepostojećega člana – služe pokaznom zamjenicom ili brojem (npr. Đurk – *ov, jeden*).

Pojam **sklonidba/deklinacija** potvrđen je sljedećim nazivima: *prememba* (Đurk), *padanje* (Navuk, Nem jez, Đurk) i *premenjanje* (J, Nem gram, Nem jez, Đurk). Za **padež** u izvorima stoji *namenja, nagibanje, spadanje, deklinacij kajti iz nagibanja jedne reči na drugo idu* (B), *spad* (J)²⁶, *ishadanje* (Nem gram), *padanje* (Navuk, Nem jez, Đurk)²⁷. U Đurk nalazimo i na-

²⁰ Opširnije o problematici participa v. Švačko 1991.

²¹ *Ime* u smislu riječi s imenskom fleksijom bilježe Mikalja, Vitezović, Babić, Ljubušak, Relković, Lanosović i Šulek.

²² Nazive *samostavno ime* i *samostojna reč* nalazimo u Relkovića, Lanosovića, Starčevića, Babukića, Mažuranića, Šuleka i Vebera, *ime stojeće* bilježe Mikalja, Della Bella, Ljubušak, Babić i Stulli, a *samostavnik* u Babukića, Mažuranića i Šuleka. U Vitezovića se nađe naziv *samostat* i *samostatje*.

²³ *Spol* se nađe i u Babukića, Mažuranića te Šuleka.

²⁴ U Mažuranića također *neznani spol*, u Relkovića *neznano pokolenje*, a u Starčevića *neznano pleme*. Naziv *srednji spol* zabilježen je u Babukića i Mažuranića.

²⁵ Također Babukić, Mažuranić i Šulek.

²⁶ *S. v. declinatio: premenjanje rečeh po spadeh*, primjedba T. Maretića.

²⁷ Drugi izvori govore o 1. *padanju*, 2. *padanju* itd. (*Nem jez*) ili 1. *ishadanju*, 2. *ishadanju* itd. (*Nem gram*), u ovisnosti o tome koliko padeža razlikuju. Naziv

zive padeža: **nominativ** – imenovnik²⁸, **genitiv** – rođenik, **dativ** – dajevnik, **akuzativ** – tužnik²⁹, **vokativ** – zovnik³⁰, **instrumental** – pajdašnik, **orudelnik**³¹ te **ablativ** – odnosnik.

4.3.2. Zamjenice

Zamjenica se naziva *namestna reč* (Nem gram) i *zaim* (J, Nem gram, Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist)³². Prema vrsti, navode se: **osebna zamjenica** – *osebno zaim* (Nem jez, Đurk), **posvojna zamjenica** – *ladavno zaim* (Nem jez, Đurk)³³, **pokazna zamjenica** – *pokazujuće zaim* (Nem jez, Đurk)³⁴, **upitna zamjenica** – *pitajuće zaim* (Nem jez, Đurk)³⁵, **odnosna zamjenica** – *prinošno zaim*³⁶ (Nem jez, Đurk) te **neodređena zamjenica** – *neolastito zaim* (Nem jez, Đurk).

4.3.3. Pridjevi

Pridjev se naziva *ime priložno*, *ime priložljivo*, *ime pristavno*, *reč priložna* (B), *pridavna reč* (Nem gram, Navuk, Napuč), *pridavno ime* (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist)³⁷. Pridjevi se, osim deklinacije, mogu i stupnjevati (komparirati). U tom smislu **komparacija** se naziva *prisposodbljanje*

padanje potvrđen je i u Starčevića, *spadanje* u Relkovića i Lanosovića, a *namjena* u Della Belle i Stullija. Naziv *padež* potvrđen je u Babukića, Jagića, Mažuranića i Šuleka. Kalk prema latinskome *casus*.

²⁸ Naziv *imenovnik* potvrđen je još u Della Belle.

²⁹ U obliku *tužiteljni padež* potvrdu nalazimo u Babukića i Mažuranića.

³⁰ Leksička varijanta u Stullija je *zvanik*.

³¹ Varijantu *orudni padež* bilježi Mažuranić.

³² Naziv *zaim*, *zaimenak* potvrđen je u Ljubušaka, Della Belle, Stullija, Starčevića, Babukića, Mažuranića, Šuleka i Vebera. U Vitezovića se nađe varijanta *mistoimenica*. Riječ je o kalku prema latinskome *pronomen*. Za naziv *namestna reč*, potvrđen samo u *Nem gram*, varijantu nalazimo već u Mikalje.

³³ U Babukića potvrde su *posjedovno zaim* i *posjedujuće zaim*, a u Starčevića i Stullija *posvojivo zaim*.

³⁴ *Pokazno zaim* imaju Babukić, Mažuranić i Šulek, a *pokazujuće zaim* Mažuranić.

³⁵ *Pitajuće zaim* u Babukića i Mažuranića, *upitivo zaim* u Starčevića, Babukića, Mažuranića i Šuleka.

³⁶ Samo u Ljubušaka stoji *prinosujuće ime*. Maretić (1932:60) misli da je pravilan oblik *prinosno*, a ne *prinošno zaim*.

³⁷ Varijante naziva *pridavna reč* i *pridavno ime* nalazimo u Starčevića, Babukića, Mažuranića, Šuleka, Jagića i Vebera. *Pridavnik* je potvrđen u Babukića, Mažuranića i Šuleka, *pridjev* i *pridjevnik* samo u Šuleka, a *pridjevak* samo u Babukića. Vitezović bilježi *pridavak* i *pridavance* tj. *pridavanče* (upitna grafija). U Belostenca potvrđen je i stariji naziv *ime priložno* koji daljnja gramatička praksa, osim Volčića, nije rabila, no u Ljubušaka se, primjerice, nađe *ime priložito*.

(Nem gram)³⁸, a ima tri stupnja: **pozitiv** – 1. red (Nem gram), *položitelni stupaj* (Đurk, Krist)³⁹, **komparativ** – 2. red (Nem gram), *rasuditelni stupaj* (Đurk, Krist)⁴⁰ te **superlativ** – 3. red (Nem gram), *izvisitelni stupaj* (Đurk, Krist).

U izvorima postoji nekoliko inačica za naziv **broj** – *brojno ime*⁴¹

(Nem jez), *brojna reč*⁴² (Nem gram, Nem jez, Napuč), *broj* (B, J, Krist). Onodobna gramatička praksa ne izdvaja broj kao vrstu riječi, već ga se smatra podvrstom pridjeva, stoga ga ovdje ni ne izdvajamo kao posebnu vrstu riječi.

4.3.4. Glagoli

Za **glagol** našli smo nazive *vremenita reč* (Nem gram) i *vremenoreč* (Nem gram, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist)⁴³. **Particip** se u analiziranim izvorima navodi kao *participium* (Nem gram), *delnikorečje* (J), *delnoreč* (Krist) i *delnikoreč* (Nem jez, Đurk, Krist)⁴⁴.

Glagoli se, opće je poznato, sprežu ili konjugiranju. **Sprezanje** ili **konjugacija** u kajkavskim se izvorima naziva *pregibanje* (Nem jez) i *premetanje* (Đurk)⁴⁵. Kategorija **lica** nosi naziv *osoba* (Nem jez, Đurk) ili *peršona* (Nem gram, Navuk, Nem jez)⁴⁶, a kategorija **broja** – *broj* (Nem gram) i *brojnik* (Đurk)⁴⁷.

³⁸ Potvrda i u Babukića, a *prispodob* i *prispodobljenje* u Mažuranića.

³⁹ Šulek navodi *položitelj*.

⁴⁰ »Mislilo se, da je komparativ onda, kad se 'rasuđuje', ko je bolji, ko je veći i t. d., ali glagol *συγκρίνω* znači: poredim, isporodujem, t. j. *συγκριτικός τρόπος* je onda, kad se ko ili što s kim ili s čim poredi, a ne, kad se rasuđuje (i ako glag. *συγκρίνω* može značiti i: rasuđujem); svakako je za čudo, kako je crkvenoslavenska riječ doprla do kajkavca Đurkovečkoga.« (Maretić 1932:63).

⁴¹ Potvrda *brojno ime* stoji u Babukića i Mažuranića, varijanta *brojoriječ* u Starčevića, a *brojnik* u Babukića, Mažuranića i Šuleka.

⁴² Smatra se da je to kalk prema njemačkome *Zahlwort*.

⁴³ Potvrde naziva *vremenoreč* bilježe kasnije Starčević i Mažuranić. Riječ je o kalku prema njemačkome *Zeitwort*.

⁴⁴ Inačice *delnikoreč* i *deonik* navodi Mažuranić, *dionori(je)č* stoji u Starčevića i Babukića, *dionstvo* i *pričastje* u Stullija. *Pričašće* i *pričešće* imaju Babukić i Mažuranić. U Vitezovića potvrđen je naziv *učastonce*. Riječ je o kalku prema latinskome *participium*. I u ovome se slučaju naziv javlja u kajkavaca više od pola stoljeća prije no u Starčevića.

⁴⁵ Valja napomenuti da *pregibanje* označuje deklinaciju kod Relkovića, Lanosovića i Stullija, tj. fleksiju u Mažuranića, a u Ljubušaka i Babića zabilježena je varijanta *prigibanje*.

⁴⁶ Naziv *osoba* nađe se i u Vitezovića, Babukića, Jagića, Mažuranića i Šuleka, a *persona* u Babića, Ljubušaka i Relkovića. Prema Maretiću (1932:46), današnji naziv *lice* među hrvatskim je autorima potvrđen tek od Šuleka.

⁴⁷ Varijanta *broj* zabilježena je prvo u Mikalje, nadalje kod Vitezovića, Babića, Ljubušaka, Della Belle, Relkovića, Starčevića, Babukića i Mažuranića.

S obzirom na to da se u kajkavskim gramatikama autori ugledaju u glagolske kategorije iz gramatika njemačkoga i latinskoga jezika, ne treba čuditi što, opisujući hrvatski kajkavski književni jezik, preuzimaju u cijelosti sustav glagolskih načina (npr. *vežući način* = 'konjunktiv') i vremenâ (npr. *zevsemaprešestno vreme* = 'die völligvergangene Zeit') drugih jezika. Mi smo, prema glagolskim oblicima u paradigmama, rekonstruirali o kojim je vremenima zapravo riječ.

Nazivi za **indikativ** su *pripovedajući način* (Nem gram), *kazujući način* (Nem jez) i *pokazujući način* (Đurk)⁴⁸, **konjunktiv** je *vežući način* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁴⁹, a **imperativ** – *zapovedajući način* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁵⁰. Za **infinitiv** potvrde su *nestanoviti način* (Nem gram) i *nezvršeni način* (Đurk)⁵¹.

Sustav glagolskih vremena može se prikazati ovako: **prezent** – *vezdašno vreme* (Nem gram), *vezdašnje vreme* (Nem jez, Đurk)⁵²; **perfekt** – *zevsemaprešestno vreme* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁵³; **aorist/imperfekt** – *komajprešestno vreme* (Nem gram), *polprešestno vreme* (Nem jez), *napolprešestno vreme* (Đurk)⁵⁴; **pluskvamperfekt** – *zdavnaprešestno vreme* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁵⁵; **futur** – *buduće vreme* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁵⁶.

Na posljjetku, za kategoriju glagolskoga stanja (dijateze) razlikuju se **radno stanje** ili **aktiv** – *čineća fela* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁵⁷ te **trpno stanje** ili **pasiv** – *trpeća reč* (B), *trpeća fela* (Nem gram, Nem jez, Đurk)⁵⁸.

⁴⁸ Varijanta *kazujući način* nađe se u Relkovića, *kazajući način* u Starčevića, *kažući način* u Babukića i Mažuranića, *ukazujući način* u Babića, Ljubušaka, Relkovića i Lanosovića, a *pokazni način* donose Babukić, Mažuranić i Šulek.

⁴⁹ *Vežući način* potvrđen je u Relkovića, Lanosovića, Babukića i Mažuranića, *vezni način* imaju Babukić te Šulek, a *vezajući način* Starčević.

⁵⁰ Potvrdu *zapovijedajući/zapovidajući način* našli smo u Ljubušaka, Relkovića, Lanosovića, Starčevića, Babukića, Mažuranića i Šuleka. *Zapovjedni način* ima Babukić, Mažuranić i Šulek.

⁵¹ U varijanti *nesvršeni način* potvrde imaju Ljubušak, Relković, Lanosović, Starčević, Babukić i Mažuranić.

⁵² *Sadanje vri(je)me* bilježe Ljubušak, Babić i Mažuranić, a *sadašnje vri(je)me* Relković, Babukić, Mažuranić i Šulek.

⁵³ U Mažuranića *sasvim prošasto vrijeme*.

⁵⁴ *Polakprošasto vrime* kao naziv za imperfekt nađe se u Relkovića, Lanosovića i Starčevića, a *poluprošasto vrijeme* u Mažuranića.

⁵⁵ Inačicu *davno prošasto vrijeme* donosi Mažuranić, *davno minulo vrijeme* Šulek, a *davno prošlo vrijeme* Babukić i Šulek.

⁵⁶ Starčević, Babukić, Mažuranić te Šulek također imaju naziv *buduće vri(je)me*.

⁵⁷ U Mažuranića potvrđeno je *čineća fela*, a u Babukića *čineći način*.

⁵⁸ *Trpeća fela* zabilježena je u Mažuranića, stariji naziv *trpeća riječ* (*trpljeća riječ*) nađe se u Mikalje, Della Belle i Stullija, a *trpljiva rič* u Babića, Ljubušaka, Relkovića i Lanosovića. *Trpeći način* potvrđen je u Babukića.

4.3.5. Nepromjenljive vrste riječi

U skupini nepromjenljivih riječi najprije navodimo nazive za **prilog** – *pridavek* (Nem gram), *prirječak* (Nem jez 1816., Đurk), *pristavek* (Nem jez 1780., Krist)⁵⁹. **Prijedlog** – *prepostavek* (B), *predstavje*, *predrečje* (J), *predstavek* (Nem gram, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist), *predlog* (Navuk)⁶⁰. U kajkavskim se izvorima **uzvik** naziva *medpoloženje*, *vetek* (B), *medpostavek*, *medpostavljanje* (J), *medmetek* (B, Nem jez, Đurk, Krist)⁶¹, a **veznik** – *veznik* (Nem jez, Đurk, Krist)⁶².

5. Zaključak

Provedena analiza gramatičke terminologije u odabranim jezičnim priručnicima (rječnicima, pravopisima i slovnica) pokazuje da su kajkavski gramatičari bili dobri poznavatelji gramatičke tradicije koja im prethodi te ju uzorno slijede, ali i dograđuju. To se u prvom redu odnosi na samo strukturiranje gramatika, pri čemu se ugledaju na latinske i njemačke onodobne uzore. Osim toga, utvrđeno je da se u kajkavskih autora pojedini nazivi, tj. leksičke varijante, javljaju kronološki ranije od onih u

⁵⁹ U Ljubušaka se prvi put javlja naziv *priričak* (kod kajkavskih gramatičara varijanta je *prirječak*), čije inačice nalazimo i u Relkovića, Lanosovića, Starčevića, Babukića, Mažuranića i Šuleka. Ptičar (1987:73) napominje da je Maretić, a za njime i Simeon, varijantu *priričak* pogrešno zabilježio kao *priričnik* tj. *prirječnik*. Drugi kajkavski nazivi, *pridavek* i *pristavek*, u kasnijoj se jezikoslovnoj praksi ne nasljeđuju. Valja spomenuti da se u *Nem jez* daje veoma raščlanjena podjela priloga, pa se razlikuje: *pristavek mesta, vremena, velikoče, broja i reda, prispodabljanja, povekšanja i pomenšanja, pitanja, potvrđenja ali nikanja ili tajenja*.

⁶⁰ Leksičku varijantu *pri(d)stavak* nalazimo već u Ljubušaka, zatim u Relkovića, Stullija i Starčevića. Oblik *pri(je)dlog* imaju Stulli, Babukić, Mažuranić te Šulek.

⁶¹ Raguzeva se tvrdnja (1980/81:115) da se naziv *meumetak* prvi put javlja kod Ljubušaka, zbog navedenih kajkavskih potvrda, može smatrati donekle točnom jer leksičku varijantu *medmetek* bilježi i Belostenec. (Naime, iako je tiskan 1740. godine, njegov *Gazophylacium* većim je dijelom nastao u 17. stoljeću.) Varijantu *medmetak* donose Della Bella, Babukić i Mažuranić, *međumetak* bilježe Della Bella, Relković, Lanosović, Stulli, Voltić, Starčević i Babukić, a Stulli ima *međumeće*, *međupoložak* i *međupoloženje*. Potvrdu *umetak* (Belostenec ima *vetek*) donose Babukić, Mažuranić i Šulek. U *Nem jez* uzvici se dodatno dijele ovako: *medmetki podbadajući, radujuć, tugujuć, segurajuć, odurjavajuć, kunujuć, želeći*.

⁶² Naziv *veznik*, koji se do danas rabi, najranije je potvrđen u kajkavaca, u *Nem jez*. Nalazimo ga kasnije u Starčevića, Babukića, Mažuranića i Šuleka. I u ovome slučaju može se govoriti o pomicanju vremenske granice potvrde za naziv tridesetak godina unatrag. Opširniji popis vrsta veznika donosi se u *Nem jez*, a dijele se na *ciljajuće, rastavljajuće, pogodbene, protstavljajuće, zadružee, zrokujuće* ali *dokančajuće, suprotiveće*.

štokavskih i čakavskih autora, pa su gdjegdje kajkavci terminološki inovatori. To se odnosi na sljedeće nazive: *slovnica* (od Gaja do danas), *samoglasnik* (od Navuka 1779. do danas, a u Belostenca 1740. *samoglasna slova* kao preteča toga naziva), *samostojna reč* za imenicu (od Belostenca 1740.), *spol* za rod (od Belostenca 1740.), *spadanje* i *padanje* za padež (od Belostenca, tj. Navuka 1779.), *pokazujuće zaimе* za pokaznu zamjenicu (od Nem jez 1780.), *pitajuće zaimе* za upitnu zamjenicu (od Nem jez 1780.), *pridavna reč* i *pridavno ime* za pridjev (Nem gram 1772., tj. Navuk 1779.), *brojno ime* za broj (Nem jez 1780.), *vremenoreč* za glagol (od Nem gram 1772.), *delnikorečje* i *delnoreč* za particip (od Jambrešića 1742., tj. Nem jez 1780.), *čineča fela* za aktiv i *trpeča fela* za pasiv (Nem jez i dr.), *buduće vreme* za futur (od Nem gram 1772. do danas), *predlog* za prijedlog (od Navuka 1779. do danas), *medmetek* za uzvik (od Belostenca 1740.)⁶³ i *veznik* za veznik (od Nem jez 1780. do danas). Jednako tako kajkavski leksikografi, pravopisci i gramatičari od svojih prethodnika (Mikalja, Ljubušak, Della Bella) preuzimaju neke postojeće nazive, kao *neglasovito* i *glasovito slovo* za suglasnik i samoglasnik, *ime stojeće* za imenicu, *imenovnik* za nominativ, *broj, zaimе* za zamjenicu, *nezvršeni način* za infinitiv te ih rabe u svojem jezikoslovnom sustavu ili ih jezično prilagođuju.

Uključivanje u korpus hrvatskim kajkavskim književnim jezikom pisanih gramatika koje opisuju njemački jezik pokazalo se opravdanim jer i u tim priručnicima nalazimo kajkavsku gramatičku terminologiju.

U vezi s rezultatima analize rječnika možemo zaključiti da je u njima gramatička terminologija slabo zastupljena i ne osobito sustavno popisana. Time je i ovdje potvrđena točnost periodizacije razvitka norme hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika Josipa Vončine⁶⁴. Naime, u rječnicima se propisuje samo što je korektno na fonološkoj i leksičkoj razini, dok pojava gramatika označava viši stupanj u standardizaciji jer se određuje norma na morfološkoj i sintaktičkoj razini, razvija se meta-jezik i gramatička terminologija.

Premda je dugo vladalo mišljenje da je gramatička terminologija nastala uglavnom u drugoj polovici 19. stoljeća⁶⁵, u daljnjim se istraživanjima pokazalo da se i prije radilo na terminološkom ujednačivanju kajkavskoga i štokavskoga književnog jezika pa se stoga o sustavnom stvaranju hrvatskoga jezikoslovnog nazivlja može govoriti već od 18. sto-

⁶³ V. bilj. 61.

⁶⁴ Usp. Vončina 1988/89:66.

⁶⁵ Primjerice, Maretić uzima samo četiri izvora iz 18. stoljeća – rječnike Della Belle, Belostenca, Jambrešića i gramatiku M. A. Relkovića.

ljeća⁶⁶, koje se s pravom naziva i zlatnim dobom kajkavštine, jer, među ostalim, postoji izgrađena i sustavna gramatička terminologija.

Obradbom gramatičkoga nazivlja i usporedbom s potvrdama iz drugih dvaju povijesnih književnih jezika – štokavskoga i čakavskoga – namjeravali smo utvrditi postoje li terminološke sličnosti, podudarnosti ili istosti. Pokazalo se da su kajkavski, čakavski i štokavski gramatičari, pravopisci i leksikografi poznavali radove svojih prethodnika i suvremenika, težili ujednačivanju terminoloških sustava radi lakše znanstvene i uopće kulturne komunikacije, te tako svjesno gradili jedinstveno gramatičko nazivlje hrvatskoga jezika.

Izvori

a) kajkavski

- Belostenec, Ivan. *Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium*. Zagreb 1740.; pretisak Liber i Mladost, Zagreb 1972.; Stari grad, Zagreb 1998.
- Đurkovečki, Josip. *Kroatisch-slavisches Sprachlehre*. Pešta 1826.
- Gaj, Ljudevit. *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja*. Budim 1830.; pretisak Međunarodni slavistički centar SR Hrvatske, Sveučilišna naklada Liber, NSB, Zagreb 1983.
- Habdelić, Juraj. *Dictionar ili reči slovenske*. Graz 1670.; pretisak Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1989.
- Jambrešić, Andrija; Sušnik, Franjo. *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples*. Zagreb 1742.; pretisak Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkog instituta, Zagreb 1992.
- Kornig, Franz. *Kroatische Sprachlehre*. Zagreb 1795.
- Kristijanović, Ignac. *Grammatik der kroatischen Mundart*. Zagreb 1837.
- N. N. *Kratki navuk za pravopisanje horvatsko za potrebnost narodnih škol*. Ofen (Budim) 1779.; pretisak Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2003.
- N. N. *Anleitung zur deutschen Sprache*. Budim 1780./1816.
- N. N. *Napučenje za horvatski prav četiti i pisati*. Budim 1808./1830.; pretisak Hrvatska udruga »Muži zagorskog srca«, Kajkaviana, Zabok, Donja Stubica 2004.
- Patačić, Adam. s. a. *Dictionarium latino-illyricum et germanicum*⁶⁷
- Rajsp, Antun. *Nemška gramatika*. Beč 1772.

⁶⁶ Ptičar 1992:151.

⁶⁷ Rječnik je u rukopisu, pretpostavlja se da je nastao u razdoblju od 1772. do 1779. godine u Velikom Varadinu i Kaloči, izvornik je pohranjen u Nadbiskupijskoj knjižnici u Kaloči.

Szentmártony, Ignac. *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche*. Varaždin 1783.

Vitković, Ivan. *Gründe der kroatischen Sprache zum Nutzen der deutschen Jugend*⁶⁸. Zagreb 1779.

b) ostali

Babić, Tomo. *Prima grammaticae institutio*. Venecija 1712.

Babukić, Vjekoslav. *Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga*. Zagreb 1836.

Babukić, Vjekoslav. *Ilirska slovnica*. Zagreb 1854.

Della Bella, Ardelio. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venecija 1728.

Jagić, Vatroslav. *Gramatika jezika hrvatskoga osnovana na starobugarskoj slovjensštini*. Zagreb 1864.

Kašić, Bartol. *Institutionum linguae illyricae libri duo*. Rim 1604.; pretisak Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2002.

Lanosović, Marijan. *Uvod u latinsko riči slaganje s nikima nimačkoga jezika bibliškami*. Osijek 1776.

Ljubušak (Šitović), Lovro. *Grammatica latino-illyrica*. Venecija 1713.

Mažuranić, Antun. *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika*. Zagreb 1839.

Mažuranić, Antun. *Slovnica hrvatska*. Zagreb 1859.

Mikalja, Jakov. *Gramatika talijanska ukratko*. Loreto 1649.

Mikalja, Jakov. *Blago jezika slovinskoga*. Loreto 1649.

Relković, Matija Antun. *Nova slavonska i nimačka gramatika*. Zagreb 1767.

Ritter Vitezović, Pavao. s. a. *Lexicon latino-illyricum*⁶⁹. Preslika rukopisa ArTresor, Zagreb 2000.

Starčević, Šime. *Nova ričoslovnica ilirička*. Trst 1812.; pretisak Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2002.

Stulli, Joakim. *Lexicon latino-italico-illyricum*. Budim 1801.

Stulli, Joakim. *Rječosložje*. Dubrovnik 1806.; pretisak Verlag Otto Sagner, München 1985.

Šulek, Bogoslav. *Deutsch-kroatisches Wörterbuch*, Zagreb 1860.

Šulek, Bogoslav. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*. Zagreb 1874.; pretisak Globus, Zagreb 1990.

Veber Tkalčević, Adolfo. *Slovnica hrvatska za srednja učilišta*. Zagreb 1876.

Volčić, Josip. *Ričoslovník iliričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika*. Beč 1803.

Vrančić, Faust. *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae*. Venecija 1595.; pretisak Liber, Zagreb 1971, Novi Liber, Zagreb 1992.

⁶⁸ U rukopisu, čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

⁶⁹ Rječnik je u rukopisu, pretpostavlja se da je nastao u razdoblju od 1700. do 1709. godine, čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Literatura

- Brlobaš, Željka. 2001. Teorijska promišljanja o vrstama riječi. *Suvremena lingvistika* 51–52, 267–279.
- Brlobaš, Željka. 2002. Vrste riječi u gramatikama Šime Starčevića. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 28, 7–21.
- Jembrih, Alojz. 1986. Kajkavska gramatika Ignacija Szentmártonyja (1783). *Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU* 1.
- Jembrih, Alojz. 1992. Antun Rajsp, autor njemačko-hrvatskokajkavske gramatike iz 1772, *Hrvatski kajkavski koledar*, 131–136.
- Jembrih, Alojz. 1997. *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi*. Biblioteka znanstveno popularna djela 44, Čakovec.
- Laszowski, Emil. 1922. Prilog književnom radu Nikole Plantića, *Nastavni vjesnik* 30, 14–15.
- Lewis, Kristian; Štebih, Barbara. 2004. Nazivi za vrste riječi u hrvatskome kajkavskome književnom jeziku, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30, 107–119.
- Maretić, Tomo. 1932. Pregled srpskohrvatske gramatičke terminologije XVII, XVIII i XIX vijeka, *Rad JAZU* 243, 13–90.
- Pranjeković, Ivo. 2000. *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Ptičar, Adela. 1987. Gramatička terminologija u gramatici M. A. Relkovića. *Rasprave ZHJ* 13, 65–77.
- Ptičar, Adela. 1990a. Hrvatski aneksni rječnici u 18. stoljeću. *Rasprave ZHJ* 16, 223–227.
- Ptičar, Adela. 1990b. Hrvatski pravopisni priručnici u drugoj polovici 18. stoljeća. *Rasprave ZHJ* 16, 231–236.
- Ptičar, Adela. 1992. Prinos proučavanju jezikoslovnoga nazivlja 18. stoljeća. *Rasprave ZHJ* 18, 151–165.
- Puškadija-Ribkin, Tatjana. 1994./95. Njemačka gramatika Antuna Rajspa iz 1772. godine. *Vrela i prinosi* 20, 17–28.
- Raguž, Dragutin. 1980./81. Hrvatska gramatička terminologija u dvjema pre-radbama Alvaresove latinske gramatike. *Filologija* 10, 97–125.
- Simeon, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I–II. Matica hrvatska, Zagreb.
- Stolac, Dijana. 1995. Standardizacijski procesi u kajkavskom književnom jeziku. *Filologija* 24–25, 331–337.
- Šojat, Antun. 1969. Kratki navuk jezičnice horvatske. *Kaj* II/5, II/7, II/10.
- Šojat, Antun. 1970. Kratki navuk jezičnice horvatske. *Kaj* III/3–4, III/10.
- Šojat, Antun. 1984. Stara kajkavska leksikografija. *Zbornik vo čest na Blaže Koneski*. Skopje.

- Šojat, Antun. 1985. Prva objavljena gramatika kajkavskoga književnog jezika. *Rasprave Zavoda za jezik IFF* 10–11, 201–221.
- Šojat, Olga. 1962. Život i rad Ignaca Kristijanovića, *Rad JAZU* 324, 63–114.
- Štebih, Barbara. 2002. Aneksni rječnik Ignaca Kristijanovića. *Filologija* 38–39, 239–246.
- Štebih, Barbara. 2004. *Glagolski germanizmi u Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*. Magistarski rad (rkp.), Zagreb.
- Švačko, Vanja. 1991. Napomene o terminu particip. *Rasprave ZHJ* 17, 279–292.
- Tafra, Branka. 1993. *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Vince, Zlatko. 2002. *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.
- Vončina, Josip. 1988./89. O normi hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Suvremena lingvistika* 27–28, 65–70.
- Žepić, Stanko. 1998. *Deutsche Grammatiken kroatischer Verfasser in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts*, Peter Lang, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris.

Popis gramatičkih naziva

1. *red* (Nem gram) – pozitiv
 2. *red* (Nem gram) – komparativ
 3. *red* (Nem gram) – superlativ
- broj* (B, J, Krist) – broj (vrsta riječi)
broj (Nem gram) – broj (glagolska kategorija)
brojna reč (Nem gram, Nem jez, Napuč) – broj (vrsta riječi)
brojnik (Đurk) – broj (glagolska kategorija)
brojno ime (Nem jez) – broj (vrsta riječi)
buduće vreme (Nem gram, Nem jez, Đurk) – futur
čineča fela (Nem gram, Nem jez, Đurk) – radno stanje (aktiv)
dajevnik (Đurk) – dativ
deklinacih kajti iz nagibanja jedne reči na drugo idu (B) – padež
delnikoreč (Nem jez, Đurk, Krist) – particip
delnikorečje (J) – particip
delnoreč (Krist) – particip
dveh liter iliti slov skupsloženje (B) – dvoglas (diftong)
dvojglasnik (Navuk, Napuč) – dvoglas (diftong)
glas (B, J, Gaj) – glas

gluhoslovo (B) – suglasnik
gramatika (Nem gram) – gramatika
ime (J) – imenica
ime priložljivo (B) – pridjev
ime priložno (B) – pridjev
ime pristavno (B) – pridjev
ime stojeće (B) – imenica
imenovnik (Đurk) – nominativ
imenujuća reč (Đurk) – imenica
ishađanje (Nem gram) – padež
izviseitelni stupaj (Đurk, Krist) – superlativ
jezičnica (Đurk) – gramatika
jezikotemeljnica (Đurk) – gramatika
kazujući način (Nem jez) – indikativ
komajprešestno vreme (Nem gram) – aorist/imperfekt
ladavno zaimo (Nem jez, Đurk) – posvojna zamjenica
litera (Nem gram) – slovo
medmetek (B, Nem jez, Đurk, Krist) – uzvik
medpoloženje (B) – uzvik
medpostavek (J) – uzvik
medpostavljanje (J) – uzvik
muški spol (B, Nem gram, Navuk, Nem jez) – muški rod
nagibanje (B) – padež
namenica (B) – padež
namestna reč (Nem gram) – zamjenica
napolprešestno vreme (Đurk) – aorist/imperfekt
navuk dobroga govorenja (B) – gramatika
navuk dobroga slaganja rečih vu govorenju (B) – sintaksa
nemo slovo (B) – suglasnik
nestanoviti način (Nem gram) – infinitiv
nevlastito zaimo (Nem jez, Đurk) – neodređena zamjenica
neznani spol (Nem gram, Nem jez, Đurk) – srednji rod
nezvršeni način (Đurk) – infinitiv
odnosnik (Đurk) – ablativ
orudelnik (Đurk) – instrumental
osoba (Nem jez, Đurk) – lice (glagolska kategorija)
osobno zaimo (Nem jez, Đurk) – osobna (lična) zamjenica
padanje (Navuk, Nem jez, Đurk) – padež
padanje (Navuk, Nem jez, Đurk) – sklonidba (deklinacija)

pajdašnik (Đurk) – instrumental
participium (Nem gram) – particip
peršona (Nem gram, Navuk, Nem jez) – lice (glagolska kategorija)
pitajuće zaimе (Nem jez, Đurk) – upitna zamjenica
podrugачeni samoglasnik (Nem jez) – dvoglas (diftong)
pokazujuće zaimе (Nem jez, Đurk) – pokazna zamjenica
pokazujući način (Đurk) – indikativ
položitelni stupaj (Đurk, Krist) – pozitiv
polprešestno vreme (Nem jez) – aorist/imperfekt
predlog (Navuk) – prijedlog
predrečje (J) – prijedlog
predstavek (Nem gram, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist) – prijedlog
predstavje (J) – prijedlog
pregibanje (Nem jez) – sprezanje (konjugacija)
prememba (Đurk) – sklonidba (deklinacija)
premenjanje (J, Nem gram, Nem jez, Đurk) – sklonidba (deklinacija)
premetanje (Đurk) – sprezanje (konjugacija)
prepostavek (B) – prijedlog
pridavek (Nem gram) – prilog
pridavna reč (Nem gram, Navuk, Napuč) – pridjev
pridavno ime (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist) – pridjev
prinošna zaimе (Nem jez, Đurk) – odnosna zamjenica
pripovedajući način (Nem gram) – indikativ
prireček (Nem jez 1816., Đurk) – prilog
prispodabljanje (Nem gram) – stupnjevanje (komparacija)
pristavek (Nem jez 1780., Krist) – prilog
rasuditelni stupaj (Đurk, Krist) – komparativ
reč priložna (B) – pridjev
rečimenjanje (Nem jez) – morfologija
rečislaganje (Nem jez) – sintaksa
rečoslaganje (Đurk) – sintaksa
rođenik (Đurk) – genitiv
samobitna reč (B) – imenica
samoglasna slova (B) – samoglasnik
samoglasnik (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Gaj) – samoglasnik
samostavna reč (Napuč) – imenica
samostavno ime (Nem gram, Nem jez, Đurk, Krist, Navuk) – imenica
samostojna reč (B) – imenica
skupglasnik (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Gaj) – suglasnik

skupslav (Gaj) – dvoglas (diftong)
slova (Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Gaj) – slovo
slova (Nem jez, Đurk) – glas
slova glasovita (Navuk) – samoglasnik
slova neglasovita (B, Navuk) – suglasnik
slovka (B, J, Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk) – slog
slovnica (Gaj) – gramatika
slovo (B, J) – slovo
slovo glasno (B) – samoglasnik
slovo neglasno (B) – suglasnik
složnorečje (Nem gram) – sintaksa
spad (J) – padež
spadanje (B) – padež
spol (B, Nem gram, Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk) – rod
spolnik (Nem gram, Nem jez, Đurk) – član
syllaba (Nem gram) – slog
trpeča fela (Nem gram, Nem jez, Đurk) – trpno stanje (pasiv)
trpeča reč (B) – trpno stanje (pasiv)
tužnik (Đurk) – akuzativ
vezdašno vreme (Nem gram) – prezent
vezdašnje vreme (Nem jez, Đurk) – prezent
veznik (Nem jez, Đurk, Krist) – veznik
vežučí način (Nem gram, Nem jez, Đurk) – konjunktiv
umetek (B) – uzvik
vremenita reč (Nem gram) – glagol
vremenoreč (Nem gram, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist) – glagol
zaima (J, Nem gram, Navuk, Nem jez, Napuč, Đurk, Krist) – zamjenica
zapovedajuči način (Nem gram, Nem jez, Đurk) – imperativ
zda vnaprešestno vreme (Nem gram, Nem jez, Đurk) – pluskvamperfekt
ze vsemaprešestno vreme (Nem gram, Nem jez, Đurk) – perfekt
zovnik (Đurk) – vokativ
ženski spol (Nem gram, Navuk, Nem jez) – ženski rod

Grammatical terminology in the Croatian Kajkavian Literary Language

Summary

The authors consider grammatical terms in the Croatian Kajkavian literary language. Two dictionaries, seven grammars and three orthography manuals (the 18th and 19th centuries) were closely analysed with respect to the following terms – grammar, morphology, syntax, phonetics and phonology, and parts of speech (i. e. nouns, pronouns, adjectives, verbs, adverbs, prepositions, exclamations, and conjunctions). All terms were compared to those in two other historical Croatian languages – Čakavian and Štokavian. It was found that the Kajkavian, Čakavian and Štokavian authors of grammars, dictionaries and orthography manuals were aware of the books their predecessors and contemporaries had written and of the grammatical terms they had used. It is implied that their intention was to standardize terminological systems to a certain extent in order to make scholarly and cultural communication easier. Therefore, throughout the process of grammatical term development, no matter whether in Kajkavian, Čakavian or Štokavian, they had the Croatian language as a whole in mind.

Ključne riječi: gramatičko nazivlje, hrvatski kajkavski književni jezik, povijest hrvatskoga jezika

Key words: grammatical terms, Croatian Kajkavian literary language, history of Croatian language

